

PROBLEMI KONSOCIJALNE DEMOKRATIJE

Rezime

Cilj ovog rada je razumevanje i objašnjenje važnosti uloge konsocijalne demokratije u svim državama u kojima je prisutna neka vrsta podele u društvu. Posle uvodnog dela i upoznavanja sa terminom „konsocijacija“ i njegovim značenjem, sledi podrobna deskripcija osnovnih karakteristika konsocijalne demokratije sa željenim pozitivnim uticajem na stabilnost demokratskog društva, ali i sa mogućim negativnim efektima u situaciji zloupotrebe tih istih karakteristika konsocijalne demokratije.

Ključne reči: konsocijacija, konsensus, koalicija, autonomija, proporcionalnost, veto.

UVOD

Postoji više načina na koje se demokratija može organizovati i voditi, počev od širokog kruga formalnih institucija vlasti kao što su to zakonodavna tela i sudovi, pa sve do partijskih i izbornih sistema. Međutim, do jasnih modela i nekih pravilnosti može se doći tek utvrđivanjem razlika u radu institucija pomoću kojih se može odrediti model demokratije u smislu da li je **većinski** ili tzv. *konsocijalni*.² Razlika između većinskog i konsocijalnog modela se pojavila ponajviše zbog prelaska osnovne definicije o demokratiji kao vladavini naroda u definiciju o demokratiji kao vladavini za narod tj. vladavinu u skladu sa željama naroda.

Naime, određivanje demokratije kao vladavine u skladu sa željama naroda je postavilo jedno osnovno pitanje a to je: ko će vladati i kako ako u narodu ne postoji saglasnost jer su želje oprečne. Naravno, logičan odgovor je većina naroda i to je upravo većinski model demokratije koji se prvi i pojavio u prvim predstavničkim demokratijama. Međutim, sa razvojem demokratije i utvrđivanjem činjenice da u podeljenim društvima većinski sistem direktno i neminovno vodi u sukobe, pojavio se *konsocijalni model demokratije* koji ne spori vladavinu većine, ali teži da tu većinu proširi i na taj način ublaži tenzije, a koje može inicirati manjina. Zbog toga se kaže da je većinski model isključiv i suparnički, dok je konsocijalni pregovarački i kompromisan.³

¹ sanvito@medianis.net

² Konsocijacija je termin koji se pojavio u čuvenim naučnim delima poznatog američkog politikologa holandskog porekla Arenda Lajpharta (Lijphart) koji je zapravo, objašnjavajući poseban model demokratije u podeljenim društvima, svoj predhodni termin „politike akomodacije“ preinačio u termin „konsocijacije“.

³ Švajcarska je na primer do te mere kompromisna da se u njoj kaže da konsocijalna demokratija čini sve aktere pobednicima. Vidi: Linder, 1994: 124.

Bilo kako bilo, iako se stiče utisak da je konsocijalni model demokratskiji, a o čemu dovoljno govori i činjenica da je najzastupljeniji, postoje i dalje pristalice većinskog modela, pogotovo iz Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije, koji takođe argumentovano kažu da se može desiti konsocijalnim modelom da u širokim koalicijama na vlasti počne odlučivati manjina, a onda to nije demokratija.

Ustvari, termin “konsocijacija” ima šire značenje od termina “konsensus”,⁴ jer pojedine višenacionalne države u svetu mogu biti konsocijalne zbog trenutnog postupka izgradnje konsocijalnih institucija, ali ne moraju biti konsensualne. Zaključak je da konsocijacija u institucijama mora imati po prirodi stvari konsensus. Ali, postavlja se pitanje: da li konsensusa ima u političkoj kulturi stanovništva?... S obzirom da po čuvenom američkom politikologu Lajphartu (Lijphart) nema konsocijacije bez konsensus demokratije, a ona ne može to biti bez ne samo konsensus institucija već i konsensus političke kulture (Lajphart, 2003: 52), odmah se postavlja i sledeće pitanje koje treba da reši konsocijacija a to je: kako uticati na političku kulturu i učiniti je konsensualnom u situaciji duboko podeljenih društava, a za koja se već unapred kaže da mogu imati isključivo konsocijalni model demokratije.⁵

Na primeru Holandije je konsensus demokratija stvorena na bazi svesti o očuvanju nacije, u Belgiji stvaranjem elite preko političkih partija, u Švajcarskoj stvaranjem “finansijske elite” (Linder, 1994: 129) i na bazi svesti o očuvanju sistema, i u Austriji na bazi “svesti o strahu” (Heinisch, 2002: 12-16) od opasnosti mogućeg prisajedinjenja nekadašnjem Varšavskom paktu na čelu sa nekadašnjim Sovjetskim Savezom. Iz ovih primera se vidi da je konsocijacija, stvarajući konsensus demokratiju i utičući na konsensus političku kulturu, išla u dva pravca. Prvi pravac je uticaj na mase i pokušaj stvaranja svesti o pripadnosti jednoj naciji pa makar ona bila i izmišljena, dok je drugi pravac bio uticaj na elite i to ne bilo koje već one koje su unapred stvorene predhodnom uspostavom konsocijalnih i konsensualnih institucija (Lajphart, 2003: 34).

Ovakva konstrukcija ima za konačan cilj političku stabilnost koja mora biti uz postojeću konsensualnu demokratiju sposobna da rešava probleme, tenzije i sukobe i otvorena za mirne promene (Ibid: 20). Međutim, “iako se čini da elite nisu problem” (Stepan, 2005: 3), veliki problem u nekim podeljenim društvima postaju mase a koje mogu biti nekompetentne i nezainteresovane (Lajphart, 2003: 49).

Otuda se došlo do ideje i saznanja da se u duboko podeljenim društvima, zbog preko potrebne stabilnosti, mora odstupiti od nekih uobičajenih i idealnih demokratskih normi (Ibid: 47). Na primer, umesto bliskih odnosa između podeljenih grupa u nekim podeljenim društvima koji mogu stvoriti konflikte, bolje je te podeljene grupe držati na minimum konsensusa. Ovakvo mišljenje, bez sumnje, je u suprotnosti sa široko rasprostranjenim teorijskim mišljenjem da uzajamni kontakti između različitih ljudi

4 U Švajcarskoj je termin „konsensus“ preinačen u termin „sistem saglasnosti“ (Ibid.: 124–126).

5 Za ovakvu konstataciju su zaslužne dobro utemeljene konsocijalne demokratije u Holandiji, Švajcarskoj, Austriji i Belgiji.

i grupa jačaju uzajamno razumevanje, ali ono je jedino rešenje u kojem se samosvojnost i samoizolovanost podeljenih grupa može iz negativne vrednosti pretvoriti u pozitivnu (Ibid: 48).

PROBLEMI KONSOCIJALNE DEMOKRATIJE

Kada su u praksi formulisane četiri osnovne karakteristike konsocijalne demokratije, odmah su se ukazale i četiri grupe mogućih problema u primeni konsocijalne demokratije. **Prva karakteristika** je stvaranje **velike koalicije** na vlasti, jer kada u narodu nema želje za druženjem onda ne može postojati zajedničko mišljenje o reprezentativnoj vlasti, pa pošto je to tako, odmah se nameće potreba za dominacijom jednog segmenta nad drugim (Lajphart, 1992: 25). Naravno, zbog ovakve tendencije, nužno je uspostaviti dominaciju jednog političkog centra ali na nivou velikih koalicija koje će biti izraz konsensusa celokupnog podeljenog društva (Ibid: 27). Zanimljivo je da je i čuveni američki politikolog Semjuel Huntington (Huntington), pored još mnogih drugih politikologa, razmatrajući kako doći do konsensusa u podeljenim društvima, izrekao konstataciju da je za uspešnost konsocijalne demokratije potrebno zameniti veliki broj religijskih i etničkih autoriteta jedinstvenim sekularnim nacionalnim političkim autoritetom (Huntington, 1968: 34). To znači da ovaj najveći problem konsocijacije treba rešiti izgradnjom nacije, pa makar i izmišljene, koja će pretvoriti primarnu privrženost etnicitetu u odanost novouspostavljenoj naciji. To dalje znači da treba uticati na političku kulturu segmenata a u okviru nje i na sam identitet.

Međutim, kada se dođe u ovu fazu uticaja na identitet, tada nastaje najveći rizik po konsocijalnu demokratiju jer svaka tendencija da se iskoreni primarna odanost može zbog svoje žilavosti imati suprotan efekat i stimulisati podeljene segmente na unutrašnju koheziju i međusobne sukobe (Lajphart, 1992: 31).

Dakle, rešenje prvog problema konsocijalne demokratije, koje je vezano za stvaranje velike koalicije, je uklanjanje straha segmenata od bilo čije dominacije, minimiziranje međusobnih političkih konflikata kao i promovisanje kooperacije (Lauber, 1996: 254). To znači da velika koalicija treba da ima podršku segmenata koji će biti autonomni ali istovremeno ravnopravno tj. proporcionalno zastupljeni sa mogućnošću veta. Upravo *autonomija segmenata*, *proporcionalnost* i *veto* su ostale tri karakteristike konsocijalne demokratije koje je odlično opisao već pomenuti američki politikolog Arend Lajphart (1992: 32). Ali, kako smo već rekli, u nekim slučajevima konsocijalna demokratija se može suočiti sa nerešivim problemima. Pored glavnog problema političke kulture i u okviru nje identiteta, a koji utiču na samo stvaranje velike koalicije, drugi problem je vezan za sam kvalitet velike koalicije. To znači legitimnost velike koalicije zbog stalne tendencije koalicija da se šire samo do osiguranja izborne pobeđe, zbog čega može doći do narušavanja zastupljenosti segmenata (Ibid: 33). Takođe, tu je i problem "sprog donošenja odluke" (Ibid: 56), a koje oba-

vezno dovodi do nezadovoljstva i nezainteresovanosti masa segmenata a što naravno ne utiče povoljno na političku kulturu. Sve u svemu, iz ovog začaranog kruga u kome učestvuju velika koalicija i njena legitimnost, kao i politička kultura masa segmenata i njena preko potrebna podrška velikoj koaliciji, pojavila se suština konsocijalne demokratije a to je dvostruka uloga vođstva tj. elita koje sačinjavaju veliku koaliciju, pa na taj način postaju, po Arendu Lajphartu, najvažniji element konsocijalne demokratije (Ibid: 59). S jedne strane je to privrženost saradnji sa elitama drugih segmenata i očuvanju jedinstva zemlje, dok je s druge strane to sposobnost obezbeđivanja podrške svog segmenta. Ukratko rečeno, sposobnost balansiranja.⁶ Međutim, da bi balansiranje uspelo nije samo dovoljna sposobnost elita, jer se one mogu u dužem periodu odvojiti od masa segmenata, već je potrebno smanjiti razliku među segmentima na „način stvaranja subelita“ (Gerlich, 1996: 214-215) koje će održavati podršku segmenata elitama i nesmetano im dopustiti balansiranje (Alberti and Leonardi, 2004: 31). Zbog toga su mnogi svetski savetnici, u sprovođenju konsocijalne demokratije, stavili prednost “razvoju ekonomije i nacionalnoj integraciji u odnosu na demokratizaciju” (Lajphart, 1992: 228), upravo razmišljajući o stvaranju subelita i neshvatajući svu opasnost takvog razmišljanja, jer bez demokratizacije nema uklanjanja straha od dominacije. Dakle, veoma je važno poštovati redosled u konsocijalnom inžinjeringu, a mi bi smo dodali i obazrivost u primeni konsocijalnih metoda (Ibid: 50).

Ostali problemi su vezani za preostale tri karakteristike konsocijalne demokratije, a koje prate onu prvu karakteristiku tzv. *velike koalicije* o kojoj smo već govorili. Dakle, *druga karakteristika je autonomija segmenata*. Osnovni problem autonomije segmenata je što može dovesti do raspada zemlje, jer iako je ona nužnost razdvajanja segmenata u podeljenom društvu, lako se može desiti da se “očekivano povećanje pluralnog značaja ionako pluralnog društva” (Ibid: 48) pretvori u zahteve za secesijom. Dok s jedne strane stoji stav da ne treba slabiti rasepe nastale zbog segmentiranja već jasno priznati njihovo postojanje i ugraditi ih u stvaralačke elemente stabilne demokratije, sa druge strane stoji i stav da je autonomija segmenata dodatni podsticaj mogućoj secesiji pogotovo u situaciji etničke homogenosti segmenata. Zbog toga je konsocijalnoj demokratiji u podeljenim društvima važnije rešavanje problema pojedinih grupa nego ravnopravnost pojedinaca (Ibid: 55). Otuda i mišljenja da u podeljenom društvu nije dobro imati samo dva segmenta, već tri i više, ali do optimalnog broja, da bi se omogućilo centru tj. velikoj koaliciji da posreduje kao nepristrasan arbitar i da omogući višestruku ravnotežu za koju se tvrdi da omogućuje stabilnost u podeljenom društvu (Ibid: 62). Seymour Martin Lipset, takođe poznati američki politikolog, čak dodaje da je “demokratiji potreban rasep unutar jezičkih i religijskih grupa a ne između njih” (Lipset, 1960: 92), što znači da je za višestruku ravnotežu, koja predhodi stabilnosti, poželjna nehomogenost segmenata kao i već spomenuta brojnost (tri i više segmenata). Takav je primer Švajcarske koja se u XV veku počela deliti od prvobitnih 3 kantona da bi danas imala 26 kantona (20 kantona i 6 po-

⁶ Interesantan primer balansiranja u Austriji je era kancelara Volkfanga Šisela. Detaljnije: Heinisch, 2010: 119-158.

lukantona) (Linder, 1994: 7), pri čemu gotovo svi kantoni imaju podeljeno društvo tj. nisu etnički i religijski homogeni (Evans, 1999: 38-51). Inače, ovo deljenje kantona u Švajcarskoj nije bilo slučajno, već upravo sa ciljem uspostavljanja višestruke ravnoteže zbog čega je i nazvano najstarijom tehnikom rešavanja sukoba (Lajphart, 1992: 100).

Treća karakteristika je proporcionalnost, jer u podeljenom društvu ne može funkcionisati osnovni demokratski princip većine koji je u ovakvim društvima direktan uvod u nestabilnost. Međutim, proporcionalnost je nešto što treba veoma pažljivo izgraditi jer segmenti u podeljenom društvu nisu nikada faktički jednaki (veličina segmenata, broj stanovnika itd.). Zbog toga uvek postoji strah većinskog segmenta da se ne pretvori u manjinu, a manjinskog segmenta da prestane da postoji. Zato nije iznenađenje da je za uspeh konsocijalne demokratije važna proporcionalnost, jer se iza nje krije zapravo ravnoteža moći između segmenata, a što znači tendencija podele vlasti na predstavnike svih grupa kako se nijedna grupa tj. segment ne bi osećao ugroženim (Ibid: 172). Upravo zbog svega ovoga tj. ravnoteže moći pojavljuje se prvi problem proporcionalnosti a to je kako uklopiti zahteve za zastupljenošću “ne samo autonomnih segmenata već i religija i jezika, pa čak i po cenu žrtvovanja efikasnosti” (Ibid: 47). Zato je i Arend Lajphart ukazao na opasnost stvaranja “neefikasne i nefunkcionalne države”, jer proporcionalnost kao standard pri popunjavanju položaja u državnim službama daje prednost pripadanju nekom segmentu, a ne individualnim zaslugama, što može biti na štetu efikasnosti administracije i sveukupnih zahteva za umnožavanjem i osnivanjem velikog broja posebnih ustanova za različite segmente (Ibid: 57).

Sa druge strane, pošto konsocijacija zahteva decentralizaciju, a ona podelu na najčešće regione, kantone ili federalne jedinice, neophodna je uspostava dvodomnosti a to znači formiranje dva doma tj. Donjeg i Gornjeg doma predstavljanja autonomnih segmenata. Ovo je neophodno zbog toga što se u podeljenim društvima, pored neophodne proporcionalne zastupljenosti stanovništva, mora obezbediti paritet u zastupljenosti autonomnih segmenata. U većini slučajeva, taj paritet se obezbeđuje u Gornjem domu i to kroz jednako pravo glasa između svih autonomnih segmenata. Dakle, kao što proporcionalnost, koja je obično zastupljena u Donjem domu, treba da predstavi sve segmente pa čak i one marginalizovane, tako i paritet, koji je najčešće zastupljen u Gornjem domu, treba da podrži jednakost između autonomnih segmenata kao osnovni postulat demokratije. Naravno, kao što se proporcionalnost može zloupotrebiti na primer visokim izbornim cenzusom, tako se i paritet može zloupotrebiti i to na relaciji raspodele moći između Donjeg i Gornjeg doma. Upravo zbog toga postoji simetrična i asimetrična dvodomnost. Najbolji primer simetrične dvodomnosti je Švajcarska koja ima podjednako raspoređenu moć između Nacionalnog veća tj. Donjeg doma koji je proporcionalno izabran i Državnog veća tj. Gornjeg doma koji paritetno predstavlja sve kantone (Lajphart, 2003: 98). Otuda Arend Lajphart kaže da je potpuna jednakost ova dva doma sve-to pravilo u Švajcarskoj (Ibid: 100). Međutim, s obzirom da u Državnom veću tj. Gornjem domu 20 kantona imaju po dva glasa a 6 polukantona po jedan glas i imajući u vidu da su i u Švajcarskoj nekada bili građanski

ratovi u kojima je dolazilo do deljenja kantona, očigledno je da se status polukantona dodeljuje novonastalim kantonima kojima se daje jedno duže vreme prilagođavanja.

Što se tiče asimetrične dvodomnosti, postoje primeri povećanja moći Donjeg doma na štetu Gornjeg, ali takođe i obrnuto povećanja moći Gornjeg a na štetu Donjeg doma. Najbolji primer zloupotrebe pariteta između Donjeg i Gornjeg doma je primer u Belgiji. Tamo su najpre uveli, umesto pariteta, proporcionalnost u Gornji dom, što je apsurd, jer već imaju proporcionalnost u Donjem domu, a zatim su smanjili nadležnosti Gornjeg doma u odnosu na Donji i time prouzrokovali jačanje nacionalističkih partija i nestabilnost jer nema jednakog predstavljanja federalnih jedinica (Ibid: 101). Nasuprot ovom primeru postoje i primeri, doduše ređi, asimetrične dvodomnosti u kojoj Gornji dom ima nadmoć nad Donjim. Takav je primer Evropske Unije (EU) u kojoj je Gornji dom Savet Evropske Unije a Donji dom Evropski Parlament. Dok Evropski Parlament čine neposredno izabrani predstavnici različitih grupacija političkih partija, Savet EU čine ministri svih država članica EU (Pajević, 2008: 17). Dok Savet EU ima veliku moć u kojoj stalno "uspostavlja ravnotežu između međuvladinih i nadnacionalnih funkcija" (Kovačević, 2009: 509), pri čemu je "način funkcionisanja dugo vremena bio obavijen velom tajne" tj. netransparentan, dotle je Evropski Parlament "ostavljen na margini" (Ibid: 514) jer samo vodi nekakve rasprave o odlukama Saveta EU, ali bez prevelikog uticaja na Savet EU, jer on jedino može biti sprečen u nekim odlučivanjima, ali ne svim (odbrana, poreska politika), od Evropskog suda pravde (Ibid: 515). Dakle, zaključak je da je paritet pored proporcionalnosti veoma važan element konsocijacije, i to ne samo kada je u pitanju podjednako predstavljanje autonomnih segmenata jer oni mogu biti različite veličine sa različitim brojem stanovnika, već i u pitanju podjednake moći tj. simetrije oba doma koja bi najidealnije i paritetno predstavljali kako većinu u autonomnim segmentima tako i manjinu.

Međutim, kada se vratimo na prvi i osnovni problem uklapanja jezika i religije u konsocijalnu demokratiju u okviru kojeg se neke religije označavaju kao mogući remetilački faktor, ne možemo a da ne obratimo pažnju na postavljanje sve većih zahteva za sekularizacijom društava kao nužnog pravca rešavanja ovog problema (Berger, 2005: 147). Naime, ovi mnogobrojni zahtevi opisuju religijski sukob kao sukob organizacija koji se mora sprečiti sekularizacijom, koja je po čuvenom kanadskom politologu Čarlsu Tejloru (Taylor) "nemisaona usled nedostatka prave naučne rasprave o njoj" (Tejlor, 2011: 429), tj. po nekim zahtevima neutralizacijom religije "uz dužno poštovanje" zbog čega se jasno nameće zaključak da ovi zahtevi vide rešenje problema sukoba religija u konsocijalnoj demokratiji kroz uticaj na samu religiju i njenu organizaciju. U prošlosti smo bili svedoci „odvajanja Protestantske religije od Katoličke“ (Ilić, 2013: 11-16) i na neki način drugačijeg tumačenja same suštine Hrišćanske religije (a to je uticaj na religiju), dok smo u sadašnjem vremenu svedoci uticaja na organizaciju na primer Pravoslavne religije jer su sve više prisutni zahtevi za autokefalnošću u Makedoniji, Crnoj Gori itd. iako takvih zahteva nema u na primer državama Katoličke veroispovesti.

Dakle, ovo su problemi koji su veoma značajni za proporcionalnost u konsocijalnoj demokratiji ali nisu i jedini. Posle njih, sledeći veliki problem o kojem moramo nešto reći je izborni sistem koji je po mnogim stručnjacima najveća mogućnost manipulacije a koja u podeljenim društvima može imati fatalne posledice. Pored nestabilnosti i nepoverenja među segmentima, a koje može preći u hronično stanje, pojavio se još jedan problem a to je da u podeljenim društvima ne možete imati izborni sistem u kojem ćete glasati za pojedince jer to može narušiti ravnotežu moći između autonomnih segmenata (već smo rekli da je u konsocijalnoj demokratiji važnije rešavanje problema segmenata nego ravnopravnost pojedinaca) (Lajphart, 1992: 55). To znači da su u konsocijalnoj demokratiji važniji interesi segmenata nego pojedinaca. Pošto je to tako, u svim konsocijalnim demokratijama zapadne Evrope glasa se za partijske liste a ne za pojedince. To dalje dovodi do smanjenog uticaja glasača a povećanog uticaja partijskih lidera (Ibid: 148). Rezultat ovoga može biti partokratija i nezainteresovanost glasača a što može takođe biti uvod u nestabilnost.

Četvrta i poslednja karakteristika konsocijalne demokratije je **veto**, koji takođe uklanja strah od dominacije i pomaže uspostavi ravnoteže moći. Dakle, osnovna pozitivna osobina veta je da ona pruža osećaj sigurnosti kod autonomnih segmenata time što se svakom interesu ili grupi daje pravo na samozaštitu, te tako generalno daje prednost očuvanju celine, pa makar i na štetu autonomnih segmenata (Ibid: 44). Međutim, ako kod autonomnih segmenata nema želje za očuvanjem celine, onda se pojavljuje sledeći veliki problem funkcionisanja konsocijalne demokratije a to je zloupotreba veta. Kod ovakve pojave zapravo dolazi do preterane upotrebe veta (čak i kod manjih nevažnih pitanja, ali koja mogu biti u podeljenim društvima podignuta na nivo najveće važnosti) i do zastoja u dogovaranju elita, a što dalje vodi u blokadu rada svih državnih institucija i uvod u nestabilnost (Ibid: 57). Dakle, zaključak je da veto može biti veliki problem, čak do te mere da može u jednom podeljenom društvu stvoriti tiraniju manjine nad većinom, a što takođe uvodi to podeljeno društvo u nestabilnost (Ibid: 43).

Na kraju, moramo razjasniti vezu između konsocijacije i federacije ili konfederacije. Najkraće rečeno, konsocijacija ne može bez neke vrste decentralizacije u kojoj će doći do razdvajanja podeljenih segmenata i to putem stvaranja regiona, kantona, entiteta, provincija, federacije ili pak konfederacije, dok federacija ne mora da ima konsocijaciju. Takav je primer Sjedinjenih Američkih Država (SAD) koje su federacija 50 država ali bez ikakve konsocijacije, ili primer Nemačke koja je federacija sastavljena od 16 pokrajina i takođe bez konsocijacije (Vasović, 2006: 88). To je zbog toga što je federacija u ovim državama nastala, ne kao želja za konsocijacijom usled podeljenosti društva, već kao istorijski splet okolnosti i želja za integracijom i jačanjem u cilju odbrane od spoljnog faktora. Dakle, iako na prvi pogled konsocijacija može biti jednako federacija jer konsocijacija ne može bez neke podele, ipak su to potpuno različite stvari jer je federacija samo jedno od sredstava uspostave konsocijacije, dok se federacija uopšte ne bavi pitanjem konsocijacije. Ustvari, najveća razlika između konsocijacije i federacije je istorijski aspekt nastanka jednog društva. Očigledno je integracija razlog za federaciju bez konsocijacije, dok je dezintegracija razlog za

konsocijaciju sa nekom vrstom nužne federacije. Kada neki teoretičari kažu da je konsocijacija podvala za uvođenje federacije, oni iz osnova nisu u pravu i to iz dva razloga: *Prvi razlog* je istorijski aspekt tj. pitanje istorijske integracije ili dezintegracije jednog društva, jer ako je neka država istorijski bila podeljeno društvo sa dezintegrativnim podsticajima, onda konsocijacija nema alternativu sem raspada države. *Drugi razlog* je što konsocijacija ne zahteva nužno uvođenje federacije jer se autonomija segmenata može ostvariti na više načina. Jedan od načina su kantoni i polukantoni ili regioni koji mogu imati samo administrativna ovlašćenja i zadovoljiti konsocijaciju, dok sledeći način može biti neteritorijalna federacija tj. “sociološka federacija” (Lajphart, 2003: 205), koja i nije u pravom smislu reči federacija ali koja takođe može zadovoljiti konsocijaciju, kao na primer u Holandiji. Dakle, to što u mnogim podeljenim društvima postoje tendencije ili faktičko stanje teritorijalnih federalnih jedinica, nije rezultat konsocijacije, već istorijskog aspekta nastanka i razvoja podeljenih društava.

ZAKLJUČAK

Imperativ svakog društva su razvoj i prosperitet, a razvoj i prosperitet se mogu obezbediti samo u integrisanom društvu. Drugim rečima, konstituisanje nacije se posmatra kao vid razvoja. Međutim, kako konstituisati naciju u duboko podeljenim društvima?... Već spomenuti Semjuel Huntington smatra da veliki broj tradicionalnih, religijskih, porodičnih i etničkih političkih autoriteta, treba zameniti sa jednim sekularnim, nacionalnim političkim autoritetima (Huntington, 1968: 34). Ali kako?...ako se to ne želi. Zato je Arend Lajphart pred sva podeljena društva postavio tri načelne mogućnosti izbora: *raspad države, preobraćanje podeljenog društva u nepodeljeno putem asimilacije i prihvatanje podeljenog društva onakvog kakvo jeste uz uspostavu konsocijalne demokratije* (Kasapović, 2005: 192).

Dakle, konsocijализam nema alternativu, jer nasuprot tome, asimilacija i raspad ne mogu biti razvoj i prosperitet. Ali, postavlja se pitanje da li je taj konsocijализam u jednom podeljenom društvu opšte prihvaćen ili je prinudan (Aguero, 2009: 72). Ako je prinudan, koji obično biva nametnut spolja, onda se postavlja pitanje dugoročnog održanja takvog stanja u kome nema ni najmanje volje domaćih elita da takav konsocijализam preživi, jer elite su najvažniji činilac opstanka konsocijalnog modela demokratije. Međutim, da bi se elite stvorile i usmerile na saradnju i na taj način obezbedile konsesualnu političku kulturu, one moraju imati podršku razdvojenih masa ali ne na dva entiteta (Bosna i Hercegovina) ili tri kao na primer u Belgiji (česte i dugotrajne krize Vlade), već na više kantona ili federalnih jedinica kao na primer u Švajcarskoj (26 kantona), Holandiji (12 provincija) ili Austriji (9 federalnih jedinica).

Kada uporedimo ove konsocijacije, vrlo brzo ćemo shvatiti da je veoma važna podela već podeljenog društva na više autonomnih segmenata (kantona i federalnih jedinica) koji obavezno vode ka decentralizaciji i proporcionalnom izbornom sistemu. Samo na ovaj način mase mogu da budu zadovoljene i razdvojene, a samo takve mogu da podržavaju svo-

je elite koje moraju biti samostalne u odnosu na spoljne uticaje. Dakle, pored konsesualne političke kulture, veoma su važne i precizno određene konsocijalne institucije koje treba da veoma tačno odrede konstitutivnost i izborni dizajn uvažavajući sve podele u društvu.

Na kraju, treba reći da konsocijalna demokratija i u situaciji povoljnih uslova za nju ne garantuje uspeh, ali da može biti ostvarljiva i u situaciji totalno nepovoljnih uslova. Rešenje je sigurno u saradnji među elitama i stabilne podrške neelita (Lajphart, 1992: 60). U tom smislu, nesporna je činjenica da je konsocijalna demokratija odličan prostor za taktičke poteze, odličan prostor za slobodu, ali i odličan prostor za preuzimanje rizika (Ibid: 61). Upravo zbog ovog rizika, tvrdi se da konsocijalne demokratije moraju biti male teritorije u kojoj se elite dovoljno međusobno poznaju, a prećutkuje se da su sve četiri konsocijalne demokratije zapadne Evrope nastale ili nametnute neposrednim ili posrednim dogovorom velikih svetskih sila (Ibid: 74).

LITERATURA

- Aguero, Felipe. "The New 'Double Challenge': Democratic Control and Efficacy of Military, Police, and Intelligence". In *Democracies in danger*, edited by Alfred Stepan, 59-74. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009.
- Alberti, Paolo and Robert Leonardi. "The Consociational Construction of Christian Democracy". In *Christian Democratic Parties in Europe since the End of the Cold War*, edited by Steven Van Hecke and Emmanuel Gerard, 21-41. Leuven: Leuven University Press, 2004.
- Berger, Peter L. "Christianity: The Global Picture". In *World Religions and Democracy*, edited by Larry Diamond and Marc F. Plattner and Philip J. Costopoulos, 146-150. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2005.
- Evans, Ellen L. *The Cross and the Ballot: Catholic Political Parties in Germany, Switzerland, Austria, Belgium and the Netherlands, 1785-1985*. Boston: Humanities Press, Inc. – A subsidiary of Brill Academic Publishers, 1999.
- Gerlich, Peter. "Political Culture". In *Contemporary Austrian Politics*, edited by Volkmar Lauber, 213-222. Oxford: Westview Press, Inc., 1996.
- Heinisch, Reinhard. *Populism, Proporz, Pariah: Austria Turns Right – Austrian Political Change, Its Causes and Repercussions*. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2002.
- Heinisch, Reinhard. "Unremarkably Remarkable, Remarkably Unremarkable: Schussel as Austria's Foreign Policymaker in a Time of Transition". In *Contemporary Austrian Studies – The Schussel Era in Austria*, vol. 18, edited by Gunter Bischof and Fritz Plasser, 119-158. Innsbruck: Innsbruck University Press, 2010.
- Huntington, Samuel P. *Political Order in Changing Societies*. New Haven:

- Yale University Press, 1968.
- Ilić, Ivan. *Teorija o sekularizmu* (specijalistički rad). Beograd: Fakultet političkih nauka, 2013.
- Kasapović, Mirjana. *Bosna i Hercegovina: Podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb: Politička kultura, 2005.
- Kovačević, Maja. "Višedimenzionalnost Saveta Evropske Unije". *Godišnjak 2009*: 507-516.
- Lajphart, Arend. *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Školska knjiga i Globus, 1992.
- Lajphart, Arend. *Modeli demokratije*. Beograd: CID Podgorica i Službeni list, 2003.
- Lauber, Volkmar. "Conclusion and Outlook". In *Contemporary Austrian Politics*, edited by Volkmar Lauber, 253-261. Oxford: Westview Press, Inc., 1996.
- Linder, Wolf. *Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies*. New York: St. Martin's Press, 1994.
- Lipset, Seymour Martin. *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York: Doubleday, 1960.
- Pajević, Milan. *Vodič kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*. Beograd: ISAC Fond, 2008.
- Stepan, Alfred. "Religion, Democracy and the 'Twin Tolerations'". In *World Religions and Democracy*, edited by Larry Diamond, Marc F. Plattner and Philip J. Costopoulos, 3-23. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 2005.
- Tejlor, Čarls. *Doba sekularizacije*. Beograd: Službeni glasnik, 2011.
- Vasović, Vučina. *Savremene demokratije*, tom I. Beograd: Službeni glasnik, 2006.

Ivan Ilić

THE PROBLEMS OF CONSOCIATIONAL DEMOCRACY

Summary

The aim of this paper is the understanding and explanation the significance of the role of consociational democracy in all states where is presented some kind of division within the society. After the introductory part as well as introduction with the term "consociation" and its meaning, it follows detailed description of the basic characteristics of consociational democracy with the desired positive influence on the stability of democratic society, as well as with the possible negative effects in the situation of the misuse of these same characteristics of consociational democracy.

Key words: Consociation, Consensus, Coalition, Autonomy, Proportionality, Veto.